

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของเฮราคลิตุส กับอนิจจังในไตรลักษณ์ของพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อให้เห็นความคล้ายคลึงกันและความแตกต่างกันระหว่างปรัชญาทั้งสอง

เฮราคลิตุสเห็นว่า ไฟเป็นปฐมธาตุของโลก ไฟมีวิญญานเพราะเป็นพระเจ้า ยึดแน่นหรือสถิตอยู่ในทุกสิ่ง พระเจ้าในปรัชญาของท่านถือเป็นกฎธรรมชาติสากล การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นความจริงของโลก เพราะสรรพสิ่งมีธาตุดั้งเดิมหรือปฐมธาตุเป็นไฟ ที่เลื่อนไหลเปลี่ยนไปไม่มีที่สิ้นสุด และในเอกภพก็ขัดแย้ง เอกภพเกิดจากวจนะหรือกฎจักรวาลที่มาจากไฟคือพระเจ้า เฮราคลิตุสเห็นว่า จิตวิญญานมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของไฟ ฉะนั้นวิญญาน พระเจ้า อตตะ ก็คือไฟ ซึ่งมีคุณสมบัติคือการเปลี่ยนแปลง

พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งในโลกไม่เที่ยง สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปเป็นธรรมดา การเปลี่ยนแปลงไม่ใช่สิ่งสูงสุด เป็นแค่เพียงทฤษฎีพื้นฐานที่นำไปอธิบายทฤษฎีทุกขตาและอนัตตา สรรพสิ่งไม่มีปฐมธาตุ ไม่พบปฐมธาตุในสิ่งใด สิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดขึ้นตามกระบวนการของปัจจัยสมุปบาท หรือกฎธรรมชาติที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ” ความจริงเป็นอนัตตา คือว่างเปล่า อนัตตาเป็นคุณสมบัติที่แท้จริง การเปลี่ยนแปลง (อนิจจัง) เป็นทศนะสายกลาง ปฏิเสธความเห็นว่ายั่งยืน (สัสสตทิฎฐิ) และความเห็นว่ายไม่เที่ยง (อุจเฉททิฎฐิ) ตามพุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวไม่ได้ว่าโลกและอัตตาเที่ยง ในขณะที่เดียวกันก็กล่าวไม่ได้ว่าสูญ สิ่งที่ยั่งยืนก็คือ สรรพสิ่งเปลี่ยนแปลง ไม่เที่ยง ไม่คงที่ ดำเนินไปโดยอาศัยเหตุปัจจัย สัมพันธ์สืบเนื่องกันตลอดเวลา จะว่าไปก็ยังเป็นเหตุปัจจัยแก่สิ่งอื่น และเกิดสิ่งใหม่ทดแทน ไม่ใช่เป็นการขาดสูญ

ทัศนะที่คล้ายคลึงกันของปรัชญาทั้งสองมี 2 ประเด็นคือ 1) สรรพสิ่งในโลกไม่เที่ยง สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปเป็นธรรมดา ซึ่งเฮราคลิตุสกับพุทธปรัชญาเถรวาทอธิบายความหมายไว้เหมือนกัน 2) สรรพสิ่งมีการเปลี่ยนแปลง เกิดแล้วในเบื้องต้น และแปรปรวนในท่ามกลาง ที่สุดต้องแตกดับ แต่ที่ไม่เห็นการเปลี่ยนแปลง เพราะสรรพสิ่งมีการสืบเนื่อง(สันตติ) ติดต่อกันแบบไม่ขาดสาย

ทัศนะที่แตกต่างกันมี 3 ประเด็นคือ 1) เฮราคลิตุสว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งสูงสุด พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงไม่ใช่สิ่งสูงสุด เป็นแค่เพียงทฤษฎีพื้นฐานที่นำไปอธิบายทฤษฎีทุกขตาและอนัตตา 2) เมื่อมีปัญหาว่า ทำไมสรรพสิ่งจึงเปลี่ยนแปลง? เฮราคลิตุสตอบว่า เพราะปฐมธาตุของสรรพสิ่งมีธรรมชาติเปลี่ยนแปลง ปฐมธาตุนั้นคือไฟ สรรพสิ่งมีปฐมธาตุเป็นไฟอมตะ พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่า สรรพสิ่งไม่มีปฐมธาตุ ไม่พบปฐมธาตุในสิ่งใด ทุกสิ่งไม่มีสารว่างจากตัวตน 3) อภิปรัชญาของเฮราคลิตุสว่า ความจริงคือ การเปลี่ยนแปลง ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทบอกว่า ความจริงเป็นอนัตตา คือว่างเปล่าจากตัวตนคือไม่มีสาระ อนัตตาเป็นคุณสมบัติที่แท้จริง

The purpose of this dissertation were: 1) to study of Heraclitus's Theory of Change And Tilakkhana in Theravada Buddhist Philosophy, 2) to compare and contrast the concept of changing of both philosophies.

Heraclitus' view is that fire is the substratum of this world. Fire is god because of having soul. The fire of Heraclitus is constantly being transformed into other things. In his philosophy, God is the principle of universal nature. The changing world is the ultimate reality. Fire is the first element of all things of universal nature. The changing world is the ultimate reality. Fire is the first element of all things which endlessly changes. Then world is ruled by strife. The world comes from logos or universal principle which again come from fire i.e. god. According to Heraclitus human consciousness is apart of fire. Therefore consciousness, god and soul are fire that their qualities are changingness.

All things, according to Theravada Buddhist philosophy, are non-permanent. All things rise up, remain, and sink down in the long run. All elements are totally dependent upon their cause and conditions for their origination as appearing in Paticcasmuppada that "There being this; is occurs, at the existence of this, it is origination and there not being this, it does not occur, at the cessation of this, it also ceases to be." Changingness is not the end but it is the basic theory for explaining theory of sufferings and soullessness. Ultimately, there is no substratum residing in all things. Reality is non-self (anatta) i.e. empty. Non-self is genuine quality of all things. Changingness (aniccata) is the principle of middle way denying the permanent and impermanent theory. Theravada Buddhist philosophy does not say that world and soullessness are permanent in the same way does not insist that every is empty. The fundamental thought in the teaching of Buddha is that every thing is in a state of ceaseless change and asserts that nothing is real, that permanence is changingness.

The similarities of both concepts are that both philosophies insist that 1) in this world, all things are impermanent., 2) All things change, rise up at beginning, rapid change in between and decay at the end. Though things may appear to remain stable, they are actually in an endless process of becoming, in a state of constant flux. It is called continuance (santati).

Their difference are: 1) change, according to Heraclitus, is ultimate reality but in the view of Theravada Buddhist philosophy, change was not ultimate reality but it is only basic concept for explaining theory of sufferings and soullessness. 2) when question arises "Why do all things change?" Heraclitus replies that because substratum of all things actually changed and that substratum is fire whereas Theravada Buddhist philosophy denies substratum of all things. All things are free from soul ness. 3) Ultimate reality, according to Heraclitus, is Changing whereas Theravada Buddhist philosophy accept soullessness as ultimate reality. Soullessness is a quality of all things.